

Wstęp

Doświadczenia ostatniego okresu, związane z pandemią COVID-19 i wojną na Ukrainie, będące kumulacją zdarzeń charakteryzujących się nagłością, gwałtownością i traumatycznością, powodują, że zarówno w codziennym życiu, jak i w refleksji naukowej dużego znaczenia nabierają pytania o ekonomiczno-polityczne i etyczne następstwa tych zjawisk. Pojawiają się namysły nad skutecznością zasad współczesnej cywilizacji opartej na liberalnej demokracji. W refleksji naukowej z dziedziny nauk społecznych poświęca się sporo uwagi jednostkowym i zbiorowym reakcjom ludzi (w stosunku do siebie i do innych) przeżywianym w sytuacji wystąpienia zdarzeń powodujących poczucie zagrożenia życia i zdrowia. Tematem przemyśleń staje się często znaczenie solidarności społecznej. Zadajemy pytania o to, czy w większym stopniu konsekwencje przeżywanych krytycznych wydarzeń zagrażają zasadom wspólnotowości, czy przeciwnie – są powodem do ponownej konceptualizacji zmierzającej do ich rozszerzenia.

Publikacja jest próbą egzemplifikacji różnych reakcji społeczno-politycznych na sytuację pandemii. Jej problematyka jest skoncentrowana na kilku wątkach związanych przede wszystkim z okresem rozprzestrzeniania się COVID-19, ale także na innych istotnych wyzwaniach współczesnej pomocy społecznej. Pojawiają się w niej analizy dotyczące problemów wynikających z zagrożenia zdrowia i życia z powodu możliwości zakażenia się koronawirusem oraz trudności powodowanych izolacją społeczną, a także refleksje związane z konsekwencjami przyspieszonej informatyzacji życia społecznego, będącej konsekwencją

izolacji społecznej. Książka pokazuje, że czas pandemii nazwać można czasem wielu kryzysów osobistych i społecznych, których rozwiązanie wymaga dużego zaangażowania jednostek i grup, ale jest też okresem dowodzącym, że pojawiające się trudności nie zawsze są możliwe do rozwiązania, są niewłaściwie rozwiązywane, a czasem pozostawione i zbagatelizowane.

Publikacja składa się z dwóch części. Pierwsza z nich poświęcona jest interdyscyplinarnym podejściom do różnych aspektów procesu pomagania oraz zjawiska przyspieszenia rewolucji informacyjnej w czasie pandemii COVID-19. Ujmuje badane problemy głównie w perspektywie filozoficznej, socjologicznej, nauk o komunikowaniu oraz nauk prawnych i dotyczy zarówno sfery zachowań związanych z ochroną zdrowia, jak i rozwoju zdalnych form pracy i utrzymywania relacji międzyludzkich. Druga część jest zbiorem studiów przypadków omawianych przez praktyków związanych z pracą socjalną, pomocą i polityką społeczną. Prezentowane artykuły mają charakter przeglądowy oraz teoretyczno-empiryczny. Ich autorzy opierali swoje badania na różnych metodach i technikach takich jak sondaż diagnostyczny, studium przypadku czy analiza publikacji będących raportami z badań na temat wykorzystania narzędzi informacyjnych i nowoczesnych technologii w czasie pandemii.

W rozpoczynającym część pierwszą tekście autorstwa Dawida Wieczorka uwagę czytelnika skupią zagadnienia natury ogólnej i jednocześnie fundamentalne – prawo człowieka do godności w sytuacji, kiedy warunki zewnętrzne znacząco utrudniają możliwość jego realizacji. Autor przywołuje interdyscyplinarne ujęcie terminu *godność*, zestawiając je z realiami izolacji społecznej, zewnętrznej konieczności zachowania dystansu przestrzennego i rodzącymi się na ich skutek konsekwencjami procesu dystansowania się psychospołeczno ludzi. Problem ten w szczególnej mierze dotyczył zarówno osób z różnymi niepełnosprawnościami, osób uzależnionych, doświadczających przemocy, jak i pracowników pomocy społecznej. Autor stawia pytanie, jakiego rodzaju zagrożenia godności zrodziła sytuacja powodująca konieczność izolacji i co można zrobić, by bronić prawa do przestrzegania tej wartości jako jednego z fundamentów pracy socjalnej.

Artykuł Małgorzaty Gruchoły koncentruje się z kolei na tematyce kompetencji cyfrowych społeczeństw europejskich badanych podczas pandemii COVID-19. Kompetencje te są rozumiane najogólniej zarówno jako umiejętność wyszukiwania treści w świecie wirtualnym, jak i zdolność do krytycznej refleksji nad odbieranymi treściami. Sytuacja powodująca nietypowy dotychczas pośredni kontakt: uczeń – uczyący, petent – urzędnik, lekarz – pacjent, pokazała duże znaczenie umiejętności cyfrowych i postaw wobec zdalnych form komunikowania. Autorka

dokonuje analizy raportów badawczych publikowanych przez instytucje europejskie, pokazujących stan korzystania z nowoczesnych technologii oraz warunkujące go czynniki.

Prawnej regulacji życia społecznego podczas pandemii poświęciła uwagę Bogumiła Olejnik. Przywołała ustawowo zdefiniowane pojęcia wprowadzone w okresie rozprzestrzeniania się koronawirusa oraz praktyczne zastosowanie nowo stanowionych przepisów odnoszących się do możliwości i warunków wykonywania pracy zawodowej w pomocy społecznej podczas pandemii. Autorka zwróciła szczególną uwagę na regulacje prawne odnoszące się do instytucji wspierających całodobowo.

W treści artykułu Katarzyny Gucwy-Porębskiej pojawia się zagadnienie odwrócenia ról (*parentyfikacji*) w rodzinie, jego rodzajów, przyczyn oraz sposobów wspierania osób, które doświadczają tego stanu. W tej części publikacji przedstawiono także studium przypadku rodziny doświadczającej problemu – diagnozę jej sytuacji, analizę trudności oraz zastosowane rozwiązania wraz z opisem ich skuteczności.

W kolejnym tekście, napisanym przez Józefa Młyńskiego i Krzysztofa Trębskiego, autorzy zwracają uwagę na znaczenie egzystencjalnego wsparcia w formie poradnictwa online w czasie pandemii. Przedstawiają ogólne zasady, na jakich odbywa się ta forma pomocy, oraz zatrzymują się na analizie korzyści i ograniczeń występujących w wirtualnym *caunselingu*, a także metodycznych aspektach prowadzenia rozmów o charakterze poradniczym.

Joanna Żabińska pisze z kolei o rozumieniu skuteczności pomocy osobom będącym w kryzysie bezdomności. Analizując w sposób porównawczy treść dokumentów opublikowanych przez Najwyższą Izbę Kontroli, przedstawia wnioski dotyczące finansowych i organizacyjnych aspektów wspierania bezdomnych zarówno w całodobowych instytucjach, jaki i poprzez różne formy opieki środowiskowej. Zwraca uwagę na ważne cechy tej pomocy – doraźność i interwencyjność, prezentując stanowisko postulujące szerszy zakres działań profilaktycznych wiążących się z badanym problemem.

Praca Mariusza Gajewskiego poświęcona jest natomiast specyficznemu znaczeniu sekt podczas pandemii. Zagadnienie to badacz prezentuje w odniesieniu do pracy pedagogicznej, psychologicznej i socjalnej z młodzieżą. Omawia wyniki sondażu na temat codziennej aktywności społecznej młodzieży podczas pandemii, ich środowiska domowego, szkolnego i rówieśniczego, a także na temat doświadczeń związanych z praktykami religijnymi i różnych możliwości realizowania siebie w aspekcie rozwoju osobistego. Uwagę w tym artykule zwracają

metodyczne podpowiedzi dotyczące wsparcia osób będących w sytuacji zagrożenia wpływem sekty.

Druga część prezentowanej książki ma charakter studiów poświęconych analizie praktycznej działalności instytucji pomocowych w czasie pandemii i zawiera relacje na temat doświadczeń płynących z codziennego życia zawodowego praktyków pomocy społecznej.

Aleksandra Kowalczyk i Maria Stępień analizują funkcjonowanie urzędów administracji publicznej w warunkach zmiany z tradycyjnego na zdalny tryb pracy i obsługi klientów. W artykule pojawiają się także aspekty prawne tej sytuacji oraz wnioski z oceny NIK dotyczącej wpływu sposobu pracy w formie elektronicznej na poziom obsługi klientów. Autorzy pokazują też szerszy kontekst rozwoju usług cyfrowych w urzędach przyspieszony poprzez pandemię, widoczny w różnych procesach zmiany społeczeństwa informacyjnego.

Kolejny artykuł, pióra Grzegorza Sudoła, analizuje wyniki diagnozy problemów społecznych i potrzeb mieszkańców miasta Tarnowa – również w kontekście sytuacji pandemii COVID-19. Zwraca uwagę na rolę pracowników społecznych podejmujących w tym czasie nowe zadania związane z pomocą podczas izolacji, wsparciem mającym głównie charakter interwencyjny. Autor przedstawia dowody na rozwijające się w okresie pandemii potrzeby tworzenia wsparcia sieciowego oraz innowacji w pracy społecznej.

Marek Banach i Anna Zagata skupiają uwagę na prezentacji chronologicznego porządku wprowadzania ograniczeń w kontaktach społecznych i gospodarczych podczas pandemii COVID-19 oraz na ich konsekwencjach w codziennym funkcjonowaniu Ośrodka Pomocy Społecznej w Nowym Targu. Publikacja tych autorów ma charakter teoretyczno-empiryczny. Jej przedmiotem są działania realizowane podczas pandemii przez pracowników ośrodka, a także ocena tych działań. Materiał opracowany jest na podstawie wywiadów z pracownikami pomocy społecznej.

Współautorska praca Barbary Brzezickiej i Natalii Pytel przedstawia obraz możliwości urealniania misji krakowskich środowiskowych domów samopomocy podczas pandemii. Po zaprezentowaniu prawnych regulacji określających zasady funkcjonowania środowiskowych domów samopomocy w czasie izolacji autorki dokonują wglądu w specyfikę wspierania pensjonariuszy domów w tym okresie. Obraz ten ukazują na podstawie kilkunastu kwestionariuszy ankiet przeprowadzonych z dyrektorami tych instytucji.

Agnieszka Tajak-Bobek pisze o pracy streetworkera, prezentując doświadczenia różnych polskich miast w tej sferze. Pokazuje mozaikę zajęć streetworkera,

trudności i złożoność jego pracy, zwracając uwagę zarówno na ważność tej profesji społecznej i jej niekonwencjonalność, jak i na nieuregulowany prawnie charakter zawodu.

Artykuł Marzeny Sochy jest zapisem doświadczeń organizatora pomocy społecznej w czasie pandemii. Opisuje duże zaangażowanie pracowników ośrodka i przedstawicieli innych środowisk pomocowych w mieście Dębica. Relacja dowodzi wielosektorowości tej pomocy i dużego znaczenia nieformalnego wsparcia rodziny i sąsiadów. W tekście przedstawiono też specyfikę rozwiązań prawnych w kwestiach organizacji pomocy oraz pracy w województwie podkarpackim wraz z lokalnymi rozwiązaniami odnośnie do organizacji życia społecznego w czasie pandemii stworzonymi przez władze samorządowe.

W końcowej części książki pojawia się relacja z badań przeprowadzonych przez studentów pracy socjalnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie. Klaudia Czekaj, Natalia Dubak, Natalia Królik, Jakub Mikuszewski oraz Agnieszka Wadoń prezentują wyniki sondażu diagnostycznego na temat opinii o postrzeganiu codziennego życia w zakładach karnych. Problematyka badawcza skupia się wokół opinii o takich kwestiach jak m.in.: warunki bytowe w zakładach karnych, organizacja czasu wolnego i pracy więźniów, możliwości rozwoju kulturalnego czy występowanie przemocy w zakładach.

Książkę wieńczy artykuł Józefa Młyńskiego i Katarzyny A. Białeckiej-Urbańskiej proponujących czytelnikowi tekst o doświadczeniach zagranicznych podczas udzielania wsparcia w czasie trwania pandemii koronawirusa. Opis życia seniorów emigrantów mieszkających w niemieckim Freiburgu jest przedstawiony na podstawie analizy różnych form zabezpieczenia oferowanych ludziom starszym przez instytucje państwowe, socjalne, medyczne i charytatywne, a także poprzez pomoc indywidualną. Autorzy wspominają o dużym znaczeniu wsparcia udzielanego w okresie izolacji przez organizacje pozarządowe, środowiska sąsiedzkie i, co ciekawe, o rozwoju opieki instytucjonalnej dominującej wówczas nad środowiskową. Pokazują model rozmiękania potrzeb seniora i wspierania ich realizacji podczas izolacji pandemicznej na przykładzie organizacji trzeciego sektora „Familiaris”.

Józef Młyński, Ewelina Zdebska, Beata Ziębińska

